

Jaroslav Macek, jenž původně studoval obor dějepis-zeměpis a v mládí se věnoval skautingu.

Petrovo pedagogické působení započalo přijetím na Fakultu architektury ČVUT, kde v letech 1992–1995 pracoval jako odborný asistent katedry dějin architektury. Následně roku 1995 posílil pedagogický sbor Ústavu pro dějiny umění Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde působí dodnes.¹¹ Zde přednáší (lépe řečeno vtahuje studenty do problematiky společným objevováním) především jemu profesně blízké kurzy týkající se památkové péče, stavebněhistorického průzkumu a dějin architektury. Sám tu také pod vedením prof. Mojmíra Horyny absolvoval doktorská studia, která zakončil v roce 2007 obhajobou disertační práce o díle barokního stavitele Václava Špačka. Ten představuje zástupce hned několika barokních architektů, které Petr (nejčastěji ve spolupráci s Pavlem Zahradníkem) uvedl do odborné literatury. Petrův výklad dějin architektury vychází především z detailní terénní znalosti stovek staveb evropského i čistě lokálního významu a tradiční formálně-stylové analýzy, do které se však promítá i znalost konstrukčních principů staveb a dobových stavebních technologií. Velmi rád bere své studenty přímo do terénu ke společnému objevování a zkoumání in situ, a tak je mj. i velmi oblíbeným a žádaným účastníkem všech terénních exkurzí ústavu.

S pomocí Lucie a Jana Beránkových, Kateřiny Mackové a fotografií Nory Mackové a Martina Ebela sestavil

Mgr. František IŠA
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
isa.frantisek@npu.cz

■ Poznámky

11 Mimo to externě působil také na Filozofické fakultě UJEP (po roce 2000) a Katolické teologické fakultě UK (?–2023).

Santini v Národním technickém muzeu

1

Santini a svět jeho architektury (1723–2023), Národní technické muzeum v Praze, 7. 12. 2023 – 5. 1. 2025. Autoři výstavy: Jakub Bachtík, Richard Biegel, Petr Macek (Univerzita Karlova), Jiří Kroupa (Masarykova univerzita v Brně). Scénografie: Daniel Dvořák, Karel Kut. Grafika: Jáchym Šerých. Fotografie: Martin Micka. Kurátoři: Martin Ebel, Lukáš Hejný, Martin Šámal (Národní technické muzeum v Praze). Supervize: Karel Ksandr (Národní technické muzeum v Praze)

Jan Blažej Santini-Aichl je v dnešním médiu a sociálními sítěmi globalizovaném světě prezentován bezmála jako postava mýtického génia, v jehož extravagantních architektonických realizacích mají být zakódovány tajemné symboly a významy, přístupné jen hrstce zasvěcených mystiků a ezoteriků. Autorům výstavy „Santini a svět jeho architektury (1723–2023)“, kterou lze až do 5. ledna 2025 navštívit v Národním technickém muzeu, se podařilo osobnost tohoto významného architekta demytizovat a přesvědčivě zasadit do kontextu výtvarného milieu vrcholně barokního období v českých zemích, aniž by však pozbyl kouzla jedinečnosti a výjimečnosti.

Výstava, která byla otevřena 7. prosince 2023, v den třicetého výročí Santiniho úmrtí, zaujme dvěma stěžejními vlastnostmi. Nepodává totiž ucelený a jednoznačně definovaný příběh života a díla významného barokního tvůrce, nýbrž ve shodě se současným narativem dě-

Obr. 1. Pohled do středu expozice výstavy *Santini a svět jeho architektury* v Národním technickém muzeu v Praze. Foto: Jan Beránek, 2023.

jin umění je založena na pluralitním přístupu prezentujícím tvůrce i jeho dílo z řady různých, nicméně rovnocenných legitimních pohledů. Druhou vlastností je zdařilá výstavní expozice, jejímž leitmotivem jsou křivkově zprohýbané panely, uspořádané tak, aby navodily obdobný prožitek, jaký zakouší divák při návštěvě autentických prostor Santiniho staveb.

Výstava je umístěna v hlavním výstavním sále budovy NTM, přístupném přímo ze vstupní haly. Funkcionalistická síň obdélného tvaru o rozloze 250 m² je charakteristická horním světlíkovým osvětlením, které propouští dostatek rozptýleného denního světla, jež lze s výhodou využít zejména pro prezentaci architektury, kdy těžiště prostorového i grafického řešení spočívá na panelech potištěných velkoformátovými fotografiemi Santiniho děl, kopiích zvětšených dobových plánů a trojrozměrných modelech.

Kromě průběžných panelů zakrývajících obě delší stěny výstavní síně jsou všechny ostatní umístěny ve volném prostoru a tvarovány do oblouků, ať již jednotlivě postavených, či sdružených do skupin. Členění tak vytváří aluzi santiniovského architektonického aparátu, zároveň vhodným způsobem vede návštěvníka při procházení expozicí a umožňuje základní lineární

„čtení“ libreta výstavy v jeho jednotlivých oddílech, fasetách, prezentujících Santiniho kreativitu z již zmíněných odlišných aspektů.

Posloupnost čtení je záměrně narušována prolínáním skupin panelů, které vytvářejí nečekané, až dramatické průhledy a prostorová propojení mezi jednotlivými oddíly. Návštěvníkovi se tak otevírá možnost svobodné volby cesty v postupném rozkrývání autora a jeho díla – instalace vysloveně vyzývá k odbočkám a bloumání mezi jednotlivými oddíly. Návraty na hlavní páteřní linku usnadňuje průlinčitá dispozice a množství volných průchodů mezi jednotlivými oddíly.

Grafická podoba je založena na velkoformátových černobílých fotografiích nejvýznamnějších Santiniho staveb, charakteristických architektonických prvcích a rovněž sépiových zvětšeninách dobových stavebních plánů, které pokrývají celou plochu panelů. Přes vizuálně dominantní pozadí jsou položena menší obdélná bílá pole s dvojjazyčným českým a anglickým textem vysvětlujícím konkrétní fenomén výstavního libreta, doprovázená ilustrativním obrazovým doprovodem sestávajícím z černobílých fotografií. Za obzvláště zdařilý počín považují prezentaci barevných reprodukcí barokních vedut a výkresů ve formě závěsných obrazů, které mají naznačovat, že jde o originální díla, která v případě architektonických výstav většinou absentují. Barevné fotografické reprodukcce originálů a ojediněle rovněž faksimile doplněná obrazovým rámem a jejich prostorové oddělení od podkladu panelu zpřehledňují a usnadňují vnímání a čtení konkrétního výstavního oddílu.

Výstava se dělí do tří, resp. čtyř částí. Přímo proti vstupu z haly je umístěn panel, na němž autoři ve zkratce vysvětlují cíl výstavy a definují pluralistický, fasetový přístup výkladu Santiniho tvorby. Vlevo od vstupu se nachází uzavřený kabinet, v němž jsou ve vitrině postupně v několika cyklech vystavovány originály různých barokních návrhů a plánů, dílem od Santiniho, dílem od jiných autorů, spojené s dalšími fenomény barokního stavitelství. V září zde byly vystaveny fiktivní mistrovské návrhy složitých konstrukcí barokních krovů mansardových střeš, typických pro hmotové utváření Santiniho staveb. V diagonálně protilehlém zadním rohu sálu se nachází promítací místnost, kde je ve smyčce promítán bezmála hodinový dokument České televize *Santini. Cesta barokního génia*, v němž zaznívají komentáře autorů výstavy i dalších odborníků.¹

Přední polovina sálu je pak věnována Santiniho tvorbě – od středověkých inspiračních zdrojů přes italské a francouzské předlohy, rané

2

Obr. 2. Petr Macek, jeden ze spoluautorů výstavy *Santini a svět jeho architektury*, při komentované prohlídce její expozice v Národním technickém muzeu. Foto: Jan Beránek, 2023.

práce až po sakrální stavby realizované v modu gotizujícího baroka, a jako protipól v barokním modu realizace profánní, zejména palácové, aby, v pojetí výkladu autorského kolektivu, byla korunována syntetizujícím chef-d'oeuvrem Santiniho tvorby, poutním kostelem sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, který je středobodem instalace. Dispozičně i vizuálně je formální podoba centrálního prostoru tomuto oddílu podřízena, což dokládá rozmístění křivkových vertikálních panelů a vizuálně podtrhuje zvětšený půdorys plánu kostela, aplikovaný na podlahu výstavního sálu. Umístění v ose sálu je bezpochyby záměrem autorů i scénografií výstavy, pro něž Zelená hora představuje pomyslný vrchol a svorník Santiniho tvorby.

V zadní části sálu je Santini prezentován jako univerzální umělec, neboť nelze opomenout původní Santiniho školení jako malíře a zároveň sochaře. Provázanost všech tří složek – architekta, malíře a sochaře – je pro Santiniho příznačná a na řadě výsledných realizací je přítomna ve formě dokonalého barokního Gesamtkunstswerku, v Santiniho pojetí řešeného do nejmenšího detailu. V zadní části se nachází rovněž oddíl věnovaný materiální a technologické stránce Santiniho staveb. Připomíná návštěvníkovi, že každá architektura chápána jako umělecké dílo je primárně stavbou jako kterákoliv jiná, i ta bez

umělecko-historických kvalit. Stavba musí být založena a vystavěna, musí sloužit své funkci a musí odolat zubu času. Toto na první pohled triviální konstatování dějiny umění po dlouhou dobu přehlížely, resp. považovaly za přinejmenším druhořadý, doprovodný aspekt. V zadní části levého bočního panelu je zavěšen originál obrazu J. J. Heinsche. Pro potřeby výstavy není podstatný ústřední motiv s postavou sv. Anežky zakládající špitál, nýbrž rozestavěná stavba v pozadí, která s dokonalým smyslem pro detail ilustruje běžnou stavební praxi, včetně postupu výstavby a podoby stavebního lešení.

Takto ztvárněné detaily umožňují zpřítomnit architektonické dílo i běžnému návštěvníkovi. Názorně k tomu přispívají modely v měřítku 1 : 1. Při zadní stěně jsou umístěny modely dřevěného a kamenného zábradlí složeného z několika segmentů, na nichž je ilustrativním způsobem demonstrován technologický postup kameníka a truhláře/tesaře. Jako volný výstavní objekt je těmto dvěma modelům předložena maketa schodiště kladrubského konventního kostela, provedená rovněž v měřítku 1 : 1. Nejde jen o vlastní schodiště, ale také vysoké okno, respektující křivkový půdorys schodiště. Jeho skleněná výplň pochopitelně musí kopírovat zakřivení, což i běžného návštěvníka odkazuje na skutečnost, že architektonická idea, aby byla proveditelná, musí být materializována do posledního detailu. Architektonické dílo je tedy výsledkem znalostí a schopností řemeslníků různých profesí, bez nichž by nebylo možno stavbu realizovat. Zajímavým a nikoli nepodstatným dokladem haptického ověřování modelů ze strany návštěvníků, které hraničí až s vandalismem, jsou četné prstové vpichy do hmoty (nejen) parapetu schodiště z polystyrenu, patinovaného okrovou barvou imitující pískovec. Model zjevně plní svůj účel, neboť vpichy jsou zřetelným dokladem zájmu návštěvníků, přinejmenším o jeho materiálové zpracování.

Zadní část expozice věnovaná materiálové a technologické stránce Santiniho staveb přímo souvisí s jiným fenoménem, totiž s plánovou dokumentací, která tvůrci/architektovi umožňuje tušenou představu či tvůrčí ideu prezentovat ve formě geometrické podoby. Přitom proces od představy k jejímu uskutečnění se stal v posled-

■ Poznámky

1 „*Santini. Cesta barokního génia*.“ Námet, scénář, režie: Vít Hájek, Česká televize 2023. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/13516142203-santini-cesta-barokniho-genia/>, vyhledáno 30. 8. 2024.

ních dvou desetiletích předmětem nejrůznějších spekulací, překračujících hranice reality do oblasti ezoteriky a neuchopitelného mystična. Na videopanelu umístěném v uličce po pravé straně sálu je promítána speciální animace, analýza geometrických postupů, kterými se prvotní představy transformují do vizuální podoby půdorysů plánů.

Z několika rekonstrukcí, při nichž bylo použito prosté kružítko s jedním fixovaným poloměrem, vyplývá, že Santini, podobně jako i jiní jeho předchůdci, současníci i následovníci, musel dokonale ovládat geometrii. Sledovat až do konce prezentované rekonstrukce je fascinující z toho důvodu, že názorně ilustrují, jak při dodržení jednoduchého postupu a za použití jednoduché pomůcky lze dospět ke složitému, extravagantnímu a na první pohled neuchopitelnému a nepochopitelnému obrazci typickému pro Santiniho realizace.

Komplexní pohled na Santiniho tvorbu doplňují v jednotlivých oddílech 3D modely jednotlivých staveb, stejně jako barokních urbanistických scenerií. Nebarvené modely umožňují běžnému laickému návštěvníkovi vizuálně uchopit a pochopit mnohdy neobvyklá dispoziční a hmotová řešení Santiniho realizací a učinit si konkrétní prostorovou představu.

Závěrem lze konstatovat, že výstava znamená mimořádný počín z hlediska inovativního badatelského přístupu autorského kolektivu, který v současnosti představuje špičku v oblasti dějin barokní architektury v českých zemích. Druhou, avšak stejně lesklou stranou mince je vlastní architektonické řešení výstavy, jejíž autoři potvrdili poučku, že dobrá výstava je přinejmenším z poloviny výsledkem vhodně zvoleného prostorového a grafického řešení, v neposlední řadě rovněž vlastní technické realizace. Jmenovitě považují za potřebné vyzdvihnout grafické řešení instalace, které jednoznačně dominují vynikající černobílé fotografie Martina Micky, ať již jde o záběry celých objektů, dílčích architektonických forem nebo detailů. Na mysl mi vyvanul zesnulý geniální fotograf historické, zejména pak barokní architektury Vladimír Uher. Mám dojem, že novou štafetu přebírá fotograf s jedinečným smyslem pro zachycení řeči architektonického tvaru a světla, které jej spoluvytváří.

Asi jediný nedostatek výstavy spatřuji v absenci byť jen stručného průvodce. Útlá brožurka by byla vhodným paměťovým otiskem výstavní události, která překročila obvyklý způsob prezentace architektury, dle mého názoru jedné z nejobtížnějších disciplín výstavnictví orientovaného na výtvarnou kulturu, což slouží ke cti

Národního technického muzea a zároveň dlouhodobě potvrzuje jeho schopnost a připravenost pořádat nejen technicky zaměřené výstavy.

Ing. Mgr. Jan BERÁNEK, Ph.D.
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
beranek.jan@npu.cz

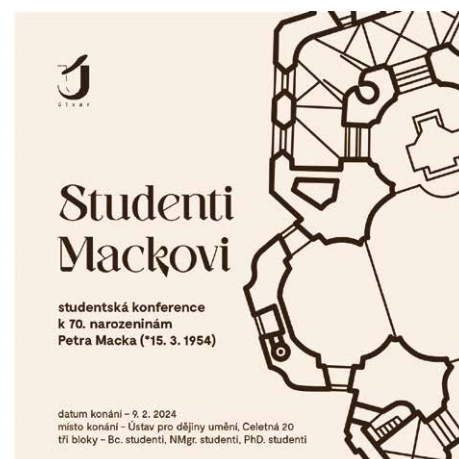
Studenti Mackovi: studentská konference k 70. narozeninám Petra Macka

V pátek 9. února 2024 se v prostorách Ústavu pro dějiny umění FF UK konala z iniciativy zdejších studentů akce, kterou připomenuli významné životní jubileum svého oblíbeného pedagoga. Díky jejich pozvání a vstřícnosti vedení Ústavu jsme se svědky této výjimečné události mohli stát i my, Petrovi kolegové z oddělení výzkumů a průzkumů při Generálním ředitelství NPÚ. Rozhodně bylo o co stát, i když slovy lze jen těžko vylíčit živou, přátelskou a zápal pro věc prodchnutou atmosféru, která zde panovala.

Přípravy celé akce se studentským organizátorem (Adéla Hanzálková, William M. Pichardo a další) podařilo před oslavencem dokonale utajit. Pod záminkou konzultace k chystané exkurzi, kterou posílila prosba zainteresované vedoucí Ústavu prof. Marie Rakušanové o projednání jisté záležitosti v její kanceláři, se podařilo Petra Macka vylákat do Ústavu i v den, kdy nemívá pravidelnou výuku, a zajistit tak, že nebude mít jiný program.

Když tedy jubilant hodinu před polednem přicházel na smlouvanou schůzku, očekával ho již na chodbě velmi početný dav studentů, přátel z obou jeho pracovišť i velký dort v podobě půdorysu kostela s gejiřem ne nepodobným těm, jaké známe z barokních slavností. Ani tehdy dojatý jubilant nezaváhal a v dortu pohotově rozeznal svůj oblíbený Columbaniho kostel sv. Petra a Pavla v Horním Prysku. Po blahopřání jubilant skoro až obřadně započal krájení dortu od presbytáře.

Následovala konferenční část programu – pestrý cyklus příspěvků Petrových studentů, který byl pro nepřítomné přenášen i on-line. Úvodem jubilant všem poděkoval a s odkazem na svůj původ ze starobylého kantorského rodu přiznal, že k předávání a sdílení poznatků vždy inklinoval. Svoji krátkou improvizovanou řeč zakončil myšlenkou, že pro učitele není většího potěšení než vědomí, že jej jeho studenti svými

1

2

Obr. 1. Originální logo studentské konference k 70. narozeninám Petra Macka, kterou uspořádal ÚTVAR – studentský spolek ÚDU FF UK.

Obr. 2. Petr Macek s pořádajícími studenty hovoří na úvod pestrého cyklu přednášek. Foto: autoři, 2024.

schopnostmi a vědomostmi překonávají. A právě skromnost, lidskost a schopnost přiznat vlastní nevědomost jsou vedle veliké erudice a neustálého utahování si ze sebe samého ty z vlastností Petra Macka, pro které si jej oblíbilo již několik generací studentů dějin umění.

Jako první vystoupil Filip Facincani s příspěvkem o sýpce jihočeské usedlosti Harazim (okr. Český Krumlov) z počátku 17. století, v němž se snažil zodpovědět otázku stáří a funkce staršího objektu pojetého z části do tělesa sýpky. V následujícím příspěvku Stéphan Vrablík předestřel svá dosavadní zjištění ze stylové a materiálové analýzy sousoší Klanění